

کارکرد عزت نفس در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی با رویکرد

اسلامی

محمد حسین حجتی^۱

دریافت: ۱۴۰۰/۳/۱۶

پذیرش: ۱۴۰۰/۵/۲۸

چکیده

یکی از مسائل اساسی سازمان شناخت درست و دقیق شخصیت انسان به عنوان اداره کننده آن می باشد و از عناصر مهم و سازنده شخصیت انسان به عنوان نیروی انسانی سازمان مسئله عزت نفس و کرامت نفس است. منابع انسانی سازمان با برخورداری از این ویژگی خدادادی و ارزشمند؛ عنصر اصلی و مهم در پویایی و اثربخشی سازمان می باشد. تحقیق حاضر با هدف مفهوم شناسی عزت-نفس و بررسی کارکرد آن در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی با رویکرد اسلامی و با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی و با بهره مندی از منابع کتابخانه ای، انجام گرفته است. با بررسی های انجام شده به این نتیجه مهم دست یافته است که عزت نفس در قرآن کریم و معارف اسلامی به معنی صلابت و شکست ناپذیری است و از نظر روان شناسی نوعی شناخت خویشتن و آگاهی از استعداد و توانایی ها و ارزشمند دانستن خود و درجه ای از ادراک افراد در مورد خودشان به عنوان فردی مهم، بامعنا، ارزشمند و مؤثر است. و نشان می دهد که رابطه ی تنگاتنگ میان عزت نفس با توانمندسازی منابع انسانی و کارکرد آن در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی وجود دارد و بیانگر کاربرد تحقیق در جهت تربیت، پرورش و توانمندسازی نیروی انسانی سازمان ها است که می تواند از این جهت برای سازمان ها راهگشا باشد.

کلیدواژه ها: عزت نفس، پرورش، کارکرد، منابع انسانی، توانمندسازی، رویکرد

اسلامی

^۱. دانش آموخته حوزه علمیه و دانش پژوه دکتری قرآن و مدیریت mohammadhosainhojjati@yahoo.com

مقاله پیش‌رو که با عنوان "کارکرد عزت نفس در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی با رویکرد اسلامی" انجام شده است ابتدا به مبانی نظری تحقیق پرداخته و با تبیین مفاهیم و در ادامه با تحلیل داده‌ها به نتیجه مورد نظر که همان نقش و تاثیر عزت نفس بر پرورش منابع انسانی و بیان کارکرد عزت نفس بر توانمندسازی است دست یافته است. عزت نفس، همان احساس ارزشمندی و خودباوری است که در منابع دینی ما (قرآن کریم و روایات) با تعبیری مانند: عزت، کرامت نفس و حرمت ذات و ارزشمندی ذاتی انسان وارد شده است.

این ویژگی؛ یکی از خصیصه‌های ارزشمند ذاتی و درونی آدمی است که با تأیید الهی و افاضه خداوند متعال خمیر مایه آن در سرشت انسان‌ها به ودیعت نهاده شده و عامل اصلی آن تقوا و فرمانبری از دستورات آسمانی عزیز مطلق عالم، خالق جهان و هستی، معرفی گردیده و در منابع دینی ما و معارف اسلامی یکی از آموزه‌های است که مورد توجه و تاکید فراوان قرار گرفته و بر ارتباط آن با دیگر شئون زندگی انسان اشاره گردیده است به گونه‌ای که اگر انسان‌ها که دارای کرامت ذاتی و اکتسابی و نیز دارای ارزشمندی ذاتی است، در جامعه و سازمان‌ها مورد ارج و تکریم قرار گیرند و عزت نفس‌شان افزایش یابد و افراد متوجه و باورمند به ارزشمندی و عزت نفس و کرامت ذاتی شان بشود، رفتارهای مورد قبول و پسندیده‌ای بیشتر و راحت‌تر از او سر می‌زند و فرد را در مسیر تعهد و مسئولیت‌پذیری بیشتری قرار می‌دهد.

بنابراین عزت نفس و احساس ارزشمندی از اهمیت زیادی در منابع انسانی سازمان‌ها برخوردار می‌باشد و در تربیت، پرورش و توانمندسازی منابع انسانی نقش و کارکرد قابل توجه و چشمگیر دارد. زیرا این حالت روانی و درونی که نقش موثر و چشمگیر در باورمندی افراد و اعضای سازمان به خودباوری و خودآگاهی، تکریم و ارزشمندی نسبت به خویشان شان دارد و سبب آگاه شدن افراد و اعضای سازمان به توانایی‌ها و استعدادهای درونی آنان می‌شود؛ افراد و اعضای جامعه و سازمان را به طرف سازگاری، رشد، تعالی، اصلاح رفتار و مسئولیت‌پذیری، سوق داده و آنان را به نیروی

متعهد، با اعتماد به نفس و با روحیه و اراده قوی مبدل نموده و باعث می‌گردد افراد در این حالت بدون ترس و استرس از بزرگی کارها و برنامه‌ها؛ با اطمینان و اعتماد به نفس و تسلط کافی تصمیم‌های مهمی را اتخاذ کرده، وظایف و برنامه‌ها را با آرامش، تسلط و توانمندی به پیش برده و انجام دهند.

بیان مسئله و هدف تحقیق

مسئله مورد نظر و دغدغه‌ای اصلی تحقیق این می‌باشد که خصیصه مهم عزت و اعتماد به نفس و احترام به خود و احساس ارزش‌مندی به عنوان یک عنصر دورنی ارزشمند در انسان‌ها، که از اساسی‌ترین رکن تکامل، رشد و تعالی افراد و جوامع به حساب می‌آید و از منظر علمی نیاز اساسی برای همه انسان‌ها می‌باشد و مقوله‌ی است که تمام انسان‌ها همواره برای رسیدن به آن تلاش می‌کنند. (گنجی، ۱۳۷۶ش: ۹۳) به صورت واضح و روشن با رویکرد اسلامی تبیین و مفهوم‌شناسی گردد و سپس کارکرد عزت نفس و نقش آن، در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی مورد بحث و بررسی قرارگیرد که آیا عزت و اعتماد به نفس در توانمندسازی و پرورش منابع انسانی نقش دارد؟ چنانچه بر پرورش و توانمندسازی منابع انسانی نقش و تأثیر دارد، رابطه و تأثیر آن به عنوان یک متغیر مستقل بر پرورش و توانمندسازی منابع انسانی به عنوان یک متغیر وابسته و غیر مستقل چگونه می‌باشد؟

بنابراین، هدف تحقیق تبیین و مفهوم‌شناسی عزت نفس با رویکرد اسلامی و تبیین واضح و روشن از معنا و مفهوم عزت نفس و سپس بررسی رابطه عزت نفس با پرورش و توانمندسازی منابع انسانی است تا از این ویژگی خدادادی (عزت نفس) در پرورش، تعالی و توانمندسازی نیروی انسانی و مدیریت درست منابع انسانی سازمان‌ها و حتی اعضای جوامع بهره‌گیری شود و از این سرمایه دورنی برای ایجاد جامعه سالم پویا و پیشرو و سازمان‌های بهره‌ور، کارا و اثربخش استفاده بهینه گردد. به دلیل اینکه تنها درگرو عزت نفس، کرامت و عزت‌مندی است که افراد و اعضای جوامع و سازمان‌ها به خودباوری رسیده، خلاقیت و استعدادهای شان شکوفا گردیده و ارزش‌مندی خود را درک نموده و خودباوری در وجود آن‌ها شکل می‌گیرد و با این پدیده مهم روانی است

که سلامت روانی افراد تأمین و به توانمندی و تعالی دست می‌یابند بنابراین بحث عزت نفس و مفهوم شناسی و معنایابی آن و همین‌طور نقش و تاثیر آن، در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی و نهایتاً در مدیریت منابع انسانی از اهمیت بالا و ضرورت زیاد و فراوانی برخوردار می‌باشد.

روش تحقیق

از آنجاییکه پژوهش حاضر از نوع کیفی است که بر پایه مباحث نظری شکل گرفته و تلاش دارد، ضمن واکاوی و تبیین مفاهیم عزت، نفس و کرامت نفس و ... و بررسی آنها در منابع و معارف اسلامی و علوم انسانی، با روش تحلیلی-توصیفی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و داده‌های فضایی مجازی در سایت‌ها، به تبیین و مفهوم‌شناسی عزت نفس پردازد و عزت نفس را به صورت روشن و شفاف مفهوم‌شناسی نموده و سپس نقش و کارکرد آن را در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی بررسی و تاثیر عزت نفس بر پرورش و توانمندسازی منابع انسانی را ثابت کرده و رابطه بین دو متغیر: عزت نفس، به عنوان متغیر مستقل از یک طرف، پرورش و توانمندسازی منابع انسانی به عنوان متغیر وابسته از طرف دیگر را مشاهده و بیان نماید. بنابراین روش تحقیق در پژوهش حاضر روش توصیفی-تحلیلی و اسنادی می‌باشد.

مبانی نظری و مباحث اصلی

مفاهیم

عزت نفس در لغت و اصطلاح

عزت نفس که مترادف فارسی آن حرمت نفس و معادل عربی آن، احترام الذات و معادل لاتین آن، (Self-esteem) می‌باشد. از نظر لغوی به معنی: مناعت، شرافت، مناعت طبع، عالیجنابی و ... آمده و عزت طلب؛ آنکه خواهان ارج و قدر است (معین، بی تا: واژه عزت نفس). در تعریف دیگری که در لغت نامه آزاد (واژه یاب) برای عزت نفس آمده است: عزت نفس که از دو بخش مهم تشکیل می‌شود:

۱. باورِ خودِ توانمندی، به معنای داشتن اطمینان به توانایی فکرکردن. درک کردن. آموختن. انتخاب کردن و تصمیم‌گیری برای خود.

۲. احترام به خود. به معنی باور به توانمندی خود و قبول داشتن خود می‌باشد. (نرم افزار واژه یاب لغات). برای تبیین بیشتر معنی عزت نفس و مفهوم شناسی بهتر آن، لازم است که به مفهوم و معنی دوکلمه تشکیل دهنده این جمله (عزت- نفس) به صورت دقیق در واژه نامه‌ها پرداخته گردد و هرکدام از دو کلمه جداگانه بررسی شود.

کلمه عزت

«عزت» به معنی عزیز شدن، گرامی شدن، ارجمند شدن و ارجمندی آمده (عمید، ۱۳۸۶ش: ج ۲: ۱۴۳۶). و نیز «عزت» از ریشه ای: [ع ز ز] یک کلمه عربی و اسم مصدر است که به معنی عظمت و بزرگواری و ارجمندی و ارج و سرافرازی می‌باشد. (دهخدا، ۱۳۷۲ش: ج ۱۰: ۱۵۸۶۰). در کتاب لسان العرب ذیل کلمه العز آمده است: عزت در اصل همان قدرت، توانایی، شدت و غالب بودن می‌باشد که به معنی بلند مرتبگی و نایابی نیز می‌باشد^۱ (ابن منظور، ۱۴۱۴ق: ج ۵، ۳۷۴). راغب اصفهانی در تعریف عزت در کتاب مفردات گفته: عزت در لغت یعنی شکست ناپذیری و حالتی که مانع مغلوب شدن انسان می‌شود. در اصل از «ارض عزاز»؛ یعنی زمین محکم و نفوذ ناپذیر گرفته شده است،^۲ (راغب، ۱۴۱۲ق: ۵۶۳). و شی کمیاب را از آن جهت عزیز و عزیزالوجود گویند که در آن حالتی از توانایی و نایابی قرار گرفته که رسیدن به آن، سخت است. باتوجه به معنای صلابت و حالت شکست ناپذیری، در معنی عزت نفس؛ این واژه، در معانی دیگر، از جمله: غلبه، صعوبت، سختی، غیرت و حمیت و... هم استعمال شده است. (طبرسی، ۱۳۷۲ش: ج ۲: ۵۹).

۱- والعزُّ فی الأصل: القوَّة و الشدَّة و الغلبة. و العزُّ و العزَّة: الرفعة و الامتناع، و العزَّة لله و فی التنزیل العزیز: وَ لِلَّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُؤْمِنِينَ أَى لَهُ الْعِزَّةُ وَ الغلبة سبحانه.
 ۲. العزَّة: حالة مانعة للإنسان من أن یغلب. من قولهم: أرضٌ عزَّازٌ. أَى: صُلْبَةٌ.

کلمه نفس

نفس اسم عربی به معنی: جان، خون، تن، جسد، شخص انسان، حقیقت هرچیز، نفوس و انفس جمع آن می باشد. (عمید، ۱۳۸۶ش: ج ۲، ۱۹۱۳). و مراد از نفس در این تحقیق نیز همان شخصیت و وجود افراد و انسان و هویت آنان می باشد. بنابراین معنی عزت نفس، یعنی نفس و شخصیت با صلابت، محکم، شکست ناپذیر و غیرت مند که خود را قبول داشته باشد و برای خود و شخصیت خود احساس ارزشمندی نماید و به آن باور داشته باشد.

(۱) عزت نفس در روان شناسی

اما عزت نفس در علم روان شناسی دارای معانی فراوان و بسیار مختلف می باشد که در تحقیق پیشرو به چند تعریف مهم و جامع اشاره می گردد:

تعریف اول عزت نفس در روان شناسی

عزت نفس یعنی آگاهی از خود و به معنی توانایی تشکیل یک هویت و اختصاص دادن ارزشی به آن، در واقع، عزت نفس بُعد ارزیابانه خود پنداره-توصیف فرد از خود- است و اشاره به این دارد که چگونه خود را ارزشیابی می کنیم. (ماتیو مک کی، پاتریک فنینگ، ۱۳۸۷: ۱).

تعریف دوم عزت نفس در روان شناسی

طبق یک تعریف دیگر، عزت نفس: به معنی سلامت روح و روان آدمی معنی شده است. و حرمت نفس دارای دو جنبه وابسته به یکدیگر است؛ یکی حس سودمندی و دیگری حس ارزشمندی فرد. و در معنی مجموع حس شرف نفس و حس اعتماد به نفس است که دلالت بر لیاقت شخص برای زیستن دارد. (ناتانیل براندن، ۱۳۸۸: ۱۶۲).

تعریف سوم عزت نفس در روان شناسی

عزت نفس یک ماهیت پویا و درونی است نه یک حالت ساکن و قابل لمس که بتوان آن را مستقیماً و به راحتی مشاهده و ارزیابی کرد. (لیندن فیلدگلد، ۱۳۸۶ش: ۱۹). طبق نظر مازلو روانشناس انسان گرا، یکی از نیازهای اساسی انسان نیاز به عزت نفس یا

احترام به خود است که شامل احساس شایستگی، کفایت و مهارت یعنی، نیاز فرد به ایجاد تصویر مثبتی در دیگران نسبت به خودش است.

تعریف چهارم عزت نفس در روان شناسی

عزت نفس، اعتقاد واقع بینانه و تحسین آمیز نسبت به خود است. واقع بینانه، به معنی صحیح و صادق بودن است. تحسین آمیز، دلالت بر احساسات و علاقه مثبت دارد. عمدتاً عزت نفس در کل ثابت است، ولی بر حسب الگوهای تفکر که تحت تاثیر مواردی فیزیولوژیکی چون سلامت جسمانی، وضعیت شیمیایی بدن، ظاهر و ارتباطات بدن قرار دارد، می تواند حتی از روزی به روز دیگر، نوسان داشته باشد، و عزت نفس دقیقاً بین شرم یا خجالت و غرور بیهوده قرار دارد. (گلن آر، اسکیرالدی، ۱۳۹۳ش: ۲۲). در هر صورت مفهوم عزت نفس یا همان کرامت و احترام به خود و حرمت خویشتن، از مفاهیمی است که در گستره روان شناسی شکل گرفته و با حفظ کلیت و وحدت در این گستره قابل درک و قابل فهم خواهد بود. که در مباحث دینی آیات و روایات، بررسی و درک خاستگاه، مؤلفه ها و ابعاد عزت نفس نیز به طور کامل امکان پذیر می باشد. اگرچه ممکن است واژه معادل و برابر حرمت نفس نتوان یافت. (شجاعی، ۱۳۸۷ش: ۸۷).

تعریف عزت نفس در علم مدیریت

در تعریف مدیریتی برای عزت نفس، گفته اند: عزت نفس قدر و منزلت خود را دانستن و احساس ارزش مندی نمودن است. (رضائیان، جزوه درس ۱۳۹۹: ۹۰). راجرز عزت نفس را ارزیابی مداوم شخص از ارزش مندی خویشتن خود و یا نوعی قضاوت نسبت به ارزش مندی وجود خود تعریف کرده است. او معتقد است که این صفت در انسان حالت عمومی دارد و محدود و زودگذر نیست. و برای انسان هیچ حکمی با ارزش تر و برتر از داوری در مورد نفس خویش نیست و ارزشیابی شخص از خویشتن و عزت نفس او قطعی ترین عامل در روند رشد روانی و جسمانی انسان است. (ناتانیل براندن، ۱۳۷۱: ۲۳).

کارکرد

واژه کارکرد اسم مصدر، باکسر و فتح کاف دوم خوانده شده به معنی کار، کردار، عمل، کاری که انجام یافته، اندازه و مقیاس کار انجام شده. به معنی کارمزد هم می‌گویند. (عمید ۱۳۸۶ش: ج ۲: ۱۶۰۵). منظور از کارکرد در پژوهش پیش‌رو نقش و تأثیری است که عزت نفس بر پرورش و توانمندسازی منابع انسانی دارد، این تأثیرگذاری و کارکرد ممکن است در یک یا همه‌ای حوزه‌های منابع انسانی مطرح شود.

پرورش

واژه پرورش اسم مصدر، همان تربیت کردن، عمل پروردن و به معنی پرستاری و پرستش هم آمده و جمله پرورش دادن یعنی: پروراندن، تربیت کردن، پرورش دادن و پروراندن است و پرورش یافته به معنی تربیت یافته و تربیت شده می‌باشد (عمید ۱۳۸۶ش: ج ۱: ۴۶۰) منظور از آن در بحث مورد نظر پرورش و پروراندن توانایی‌ها و قابلیت‌های درونی، معنوی و استعدادهای طبیعی و ذاتی انسان می‌باشد، به همان نحوی که در مورد دیگر نباتات مانند: پرورش گل و گیاه و یا در مورد حیوانات و جانداران مانند پرورش انسان و اسب و ... صحبت می‌شود.

منابع انسانی

ویلیام تریسی، در واژه نامه منابع انسانی (هیومن ریسرچرس) منابع انسانی را به‌عنوان «افرادی که کار می‌کنند و سازمان را به فعالیت می‌اندازند» تعریف می‌کند. از نظر ایشان منابع انسانی شامل تمام کارکنان و اعضاء درون سازمان است و مدیران مسوولیت دارند تا کارها را از طریق آن کارکنان به انجام برسانند. از این روکارکنان با ارزش‌ترین منبع سازمانی هستند. منظور از منابع انسانی یک سازمان، تمام افراد و اعضای است که در سطوح مختلف سازمان مشغول بکارند و منظور از سازمان، تشکیلات بزرگ یا کوچکی است که به قصد و نیتی خاصی و برای نیل به اهدافی خاص و مشخصی به وجود آمده است.

^۱- Human ResourcesHR

بنابراین مدیریت منابع انسانی را به همان شناسایی نیروی انسانی، انتخاب، استخدام، تربیت و پرورش نیروی انسانی به منظور رسیدن به اهداف سازمانی تعریف کرده اند که در تقسیم بندی سازمان‌ها، مدیریت منابع انسانی در ردیف مدیریت تولید، مدیریت مالی، و غیره قرار گرفته و انجام امور مربوط به آن به عهده حوزه‌ای معین واگذار گردیده است. و از آنجا که سازمان‌ها به دست انسان‌ها طراحی و اداره می‌شود انسان‌های شاغل و اعضای سازمان در کل یک سازمان و یک سیستم، موضوع مهم و اصلی مدیریت منابع انسانی هستند، که تصمیمات و عملکردشان در کلیه سطوح سازمانی و به تبع آن در عملکرد کلی سازمان تأثیر می‌گذارد. (سعادت، ۱۳۸۶: ۱).

توانمندسازی

توانمندسازی واژه‌ای است که در علوم انسانی از آن بسیار استفاده شده است ولی توافقی بر تعریف واحد و جامع علمی از توانمندسازی حاصل نشده است. پارکر و پرایس در سال ۱۹۹۴م، توانمندسازی را به عنوان ادراک تعریف می‌کنند. بارک (۱۹۸۶) و کاتر (۱۹۷۷) توانمندسازی را انتقال قدرت و اختیار تعریف می‌کنند. بلاو و آلبا (۱۹۸۲) هاردی و سولیوان (۱۹۹۹) توانمندسازی را سهم کردن افراد به منابع و اطلاعات تعریف می‌کنند. (رابنز، ۲۰۰۲م: ۲۲۲). توانمندسازی که معادل لاتین آن (امپاورمنت)^۱ است، مطابق برخی تعریف‌ها به معنی تواناساختن، قادر ساختن، خوداتکایی، تواناسازی، توانمندسازی و... به کاربرده شده که در بین این‌ها اصطلاح توانمندسازی نسبت به دیگر واژه‌ها برای ترجمه کلمه (امپاورمنت)^۲ رواج بیشتری پیدا کرده است. (بوزجانی، ۱۳۸۵ش: ۱۲). با بررسی مفهوم توانمندسازی و معنایابی برای آن، به این مطلب پی می‌بریم که برای توانمندسازی تعاریف و مفاهیم زیاد و مختلفی از جانب محققان و پژوهشگران ذکر شده است که در ذیل به چند تعریف مناسب و نسبتاً کاملتر توانمندسازی اشاره و پرداخته می‌شود:

^۱ Empowerment

^۲ Empowerment

۱. توانمندسازی، فرایند پیوسته ای است که بر اساس آن افراد از نوعی خود اعتمادی برخوردار می‌شوند و قادر به ارزیابی درست و شناخت واقعی خویش خواهند شد و از توانایی‌ها و قابلیت‌ها، برای رسیدن به هدف‌های خود آگاه شده و می‌توانند با افزایش توانمندی خود به هدف‌های مورد نظر دست یابند. (بوزجانی، ۱۳۸۵: ۷۶).
۲. توانمندسازی، فرایندی است که منابع انسانی از راه آن، از نیازها و خواسته‌های خود آگاه شده، نوعی اعتماد به نفس و خود اتکایی را برای برطرف کردن آن نیازها به دست می‌آورند و براساس آن از توانایی لازم برای تحقق هدف‌های خود برخوردار می‌شوند. (مهرابی، ۱۳۹۳: ۷).
۳. توانمندسازی فرایند قدرت بخشیدن به افراد است. در این فرایند به کارکنان خود کمک می‌کنیم تا حس اعتماد به نفس خویش را بهبود بخشند و بر احساس ناتوانی و درماندگی خود چیره شوند. توانمندسازی در این معنا به بسیج انگیزه‌های درونی افراد می‌انجامد. (وتن و کامرون، ۱۳۸۳: ۱۹۳).
۴. توانمندسازی عبارت است از تقویت عقاید افراد و ایجاد اعتماد به نفس در آنها نسبت به خودشان و تلاش در جهت اثربخشی فعالیت‌های سازمان. در واقع توانمندسازی فرایند تغییر عقاید دورنی افراد است و القای حس قدرت و توانایی به افراد است. در تعریف دیگر توانمندسازی را به عنوان توانا ساختن و به معنای ایجاد شرایط لازم برای بهبود انگیزش افراد در انجام وظایف خویش، از طریق پرورش احساس کفایت نفس تعریف نموده است (گوردن جودیت، ۱۹۹۱م: ۳۳)

سوالات تحقیق

با توجه به هدف تحقیق و مسئله اصلی پژوهش که درابتداء تبیین و مفهوم شناسی عزت نفس با رویکرد اسلامی مورد توجه است و در مرحله بعدی بررسی و اثبات نقش و کارکرد عزت نفس در پرورش منابع انسانی و توانمندسازی و مدیریت آن مد نظر می‌باشد، سوال اصلی تحقیق این است که مفهوم شناسی و تعریف عزت نفس و ماهیت آن چیست؟ و عزت نفس مورد نظر در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی چه نقش و کارکردی دارد؟ آیا عزت نفس با مفهوم مورد نظر می‌تواند در پرورش توانمندسازی

منابع انسانی سازمان موثر باشد و آیا می‌توان بین عزت نفس به عنوان یک متغیر مستقل و بین پرورش و توانمندسازی منابع انسانی به عنوان یک متغیر غیرمستقل، رابطه‌ی مشاهده نمود و آن را اثبات کرد؟ تا از این طریق به تعالی، مسئولیت پذیری، توانمندسازی و پرورش نیروی انسانی دست یافت؟

پاسخ‌ها و نظرات دیگران به پرسش‌های تحقیق

طبق بررسی‌های انجام گرفته برخی پژوهشگران و محققان که در این رابطه تحقیقات و پژوهش‌های انجام داده‌اند، مقالات و آثاری هم تالیف نموده‌اند که در پیشینه تحقیق به بعضی آن‌ها اشاره می‌گردد؛ به مفهوم شناسی عزت نفس پرداخته و در برخی تحقیقات به رابطه‌ی عزت و اعتماد به نفس با پرورش، خلاقیت و توانمندسازی منابع انسانی نیز اجمالا اشاره کرده‌اند. به عنوان نمونه مولف گرانقدر کتاب گرانسنگ: خلاقیت در سازمان با نگاهی به متون اسلامی در مورد اعتماد به نفس که نتیجه عزت نفس است می‌گوید: بسیاری از روان‌شناسان معتقد هستند اعتماد به نفس از ویژگی‌ها و خصوصیات برجسته انسان خلاق، توانمند و نوآور می‌باشد. اعتماد به نفس توانایی است که به وسیله آن قوای فرد تمرکز یافته و سازماندهی می‌شود؛ زیرا اگر چنین نباشد خودپنداره (که ایشان با کلمه خود پنداره دقیقا به مفهوم عزت نفس که ما در همین پژوهش در بحث مفاهیم آوردیم اشاره نموده)، فرد خلاق در اندک مدتی در مقابل سختی‌ها، مشکلات و نا ملائمت‌های فردی و اجتماعی درهم خواهد شکست. اعتماد به نفس - و عزت درونی فرد - موجب می‌شود فرد خلاق از شهامت، جسارت و توانمندی کافی برخوردار باشد. (پرکان، ۱۳۹۱: ۶۹).

نمونه دیگر، در کتاب بهداشت روانی دکتر حمزه گنجی در این رابطه آمده است: عزت نفس، برای تعالی افراد جامعه و سازمان و توانمندسازی یک نیاز اساسی است که دست یابی به این مهم و سرمایه درونی (عزت نفس) موجب تربیت و پرورش انسان‌های با کرامت و انسان‌های توانمند و موفق می‌گردد. و وقتی پرورش و تربیت انسان‌های توانمند و مفید و با اراده و قوی مقدور است که افراد دارای شخصیت سالم و بهره‌مند از روحیه عزت‌مندی و اثرگذاری است. از این جهت بهره‌مندی از عزت و کرامت نفس

به عنوان یکی از اساسی‌ترین ضرورت‌های انسانی در شکل‌گیری انسان‌های با شخصیت، مفید، کارا و اثرگذار و اثربخش در همه مراحل و ابعاد زندگی و سطوح حیات فردی و اجتماعی، بدون شک آثار و نتایج مثبتی را در جوامع و سازمان‌ها به دنبال خواهد داشت. در جای دیگر نیز همین مولف می‌گوید: اساساً انسانی که خود را مفید و ارزشمند بداند و عزت نفس بالایی داشته باشد از سلامت روانی بالاتری بهره‌مند خواهد بود. در مقابل، شخصی که از خود تصور منفی داشته باشد و عزت نفس او پایین باشد و خود را ناتوان و بی ارزش بداند به بسیاری از اختلالات روانی دچار شده و در بزنگاه‌های زندگی و موقعیت‌های دشوار حیات، تاب مقاومت و ایستادگی نخواهد داشت (گنجی، ۱۳۷۶ش: ۹۵).

در کتاب ارزشمند توانمندسازی منابع انسانی در نظام ارزشی اسلام، تالیف دکتر امیرحمزه مهربانی، توانمندسازی به گونه‌ای تعریف شده است که با تعاریف عزت نفس در علم روان‌شناسی مطابق می‌باشد و می‌توان برداشت نمود که توانمندسازی طبق این تعریف خود همان عزت نفس می‌باشد. به عنوان نمونه ایشان در تعریفی از توانمندسازی آورده است: توانمندسازی فرایند قدرت بخشیدن به افراد است. در این فرایند به کارکنان خود کمک می‌کنیم تا حس اعتماد به نفس خویش را بهبود بخشند و بر احساس ناتوانی و درماندگی خود چیره و غالب شوند. در واقع توانمندسازی در این معنا، به بسیج انگیزه‌های درونی افراد و مشارکت فعال آن‌ها در سازمان می‌انجامد. (مهربانی، ۱۳۹۳: ۷). علاوه بر برخی آثار و پژوهش‌های محققان که درباره عزت نفس، اهمیت و تاثیر آن بر توانمندی و تقویت اراده افراد و انسان‌ها و نقش آن در پرورش و تربیت منابع و نیروی انسانی اشاره نموده و به مفهوم شناسی عزت نفس اجمالاً پرداخته‌اند، در معارف دینی، قرآن کریم و احادیث معصومین (ع) مقوله عزت و عزت‌مندی نفس به عنوان یکی از عوامل تربیتی و سازنده شخصیت سالم و مفید و نفس و مراتب آن و حتی فراتر از آن مسئله روح و اینکه عزت از برای خداوند، فرستادگان خداوند و پیامبران الهی و مومنین است و همه عزت‌ها به خداوند بر می‌گردد زیرا او منشأ و مبدأ اصلی عزت و ارزشمندی می‌باشد و بر مومنین لازم است، سرمایه گرانسنگ و ارزشمند عزت و عزت‌مندی را حفظ و حراست نماید زیرا از اساسی‌ترین عوامل رشد مطلوب

شخصیت فرد می‌باشد، به گونه‌ای که توجه به آن در دوران کودکی، زیربنای شخصیت سالم فرد در بزرگسالی است، مورد توجه و بحث قرار گرفته است.

پیشینه تحقیق

درباره عزت و نفس و مفهوم شناسی آن با رویکرد اسلامی، تحقیقات و پژوهش‌های از جانب پژوهشگران و محققان ارجمند انجام گرفته است. از جمله در کتاب قرآن و روان شناسی تألیف عثمان نجاتی، ترجمه: عباس عرب، انتشارات پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد مقدس، که در سال ۱۳۸۱ش، چاپ شده مباحث مربوط به نفس و مراتب آن و حتی فراتر از آن یعنی مسئله روح و نیز مسائل بهداشت روان و ... به صورت گسترده بحث شده و نیز پایان نامه کارشناسی ارشد: بررسی تحلیلی کرامت و عزت نفس در قرآن و روان شناسی، علی‌رضا جابرورزنده، که در سال ۱۳۸۸ش دفاع شده. پایان نامه کارشناسی ارشد: عوامل و موانع عزت از دیدگاه امام سجاد(ع) با تأکید بر صحیفه سجادیه، تحقیق: ابراهیم شیری که در سال ۱۳۹۵ش، دفاع شده، و پایان نامه کارشناسی ارشد: بررسی عزت نفس با تکیه بر آیات قرآنی و روایات تحقیق: زرین فاخر عجب شیر، که در سال ۱۳۸۹ش، دفاع شده و پایان نامه کارشناسی ارشد: بررسی عزت نفس (حرمت ذات) در شاهنامه فردوسی، تحقیق: طاهره شیرخدا، که در سال ۱۳۹۷ش، دفاع شده، و پایان نامه کارشناسی ارشد: عوامل مؤثر بر شکل‌گیری و تقویت عزت نفس از دیدگاه اسلام، تحقیق: نجیب الله حاجی حسینی، که در سال ۱۳۸۸ش، دفاع شده.

پایان نامه کارشناسی ارشد: رابطه بین سرمایه فرهنگی مدیران مدارس با خود کارآمدی و عزت نفس سازمانی آنها، تحقیق: ولی محمد ریسی که در سال ۱۳۹۷ش، دفاع شده و نیز پایان نامه کارشناسی ارشد: بررسی عزت نفس و آثار تربیتی آن، از دیدگاه قرآن کریم، براساس تفسیر المیزان، تحقیق: زهرا زارعی، که در سال ۱۳۸۸ش، دفاع شده و پایان نامه کارشناسی ارشد: بررسی تأثیر ویژگی‌های شخصیتی و عزت نفس بر سازگاری فرد با سازمان شهرداری شاهرود، تحقیق: امیرعرب اسماعیلی، که در سال ۱۳۹۴ش، دفاع شده، از جمله آثاری است که در مورد موضوع مورد نظر پژوهش نموده

است. علاوه بر دو اثر فوق، مقالاتی هم در این باره وجود دارد که هرکدام شان از زاویه‌ای به بحث نگاه نموده و بُعدی از ابعاد مسئله را مورد تحقیق و بررسی قرار داده است که در میان مقالات موجود مقاله: مفهوم شناسی تطبیقی عزت نفس در قرآن کریم و روان شناسی انسان‌گرا، نوشته روح الله محمدعلی نژادعمران و پیمان کمالوند و نیز مقاله: رابطه عزت نفس با عملکرد سازمانی و سازگاری شغلی مدیران، نوشته نویسندگان: خلیل غفاری، سید سعید حسینی، حسین داوودی و سعیدلک در موضوع عزت نفس قلم فرسایی نموده است. مقاله اول همانگونه که از عنوانش روشن است، به مفهوم شناسی عزت نفس از نگاه قرآن کریم و روان شناسی انسان‌گرا پرداخته و مقاله دوم نقش و تاثیر عزت نفس و رابطه آن با عملکرد سازمانی و سازگاری شغلی را مورد توجه قرار داده است.

علاوه بر این تحقیقات چندگانه‌ای که در رابطه به موضوع مورد نظر پژوهش نموده اند؛ در لابلای کتاب‌ها و مقالات دیگر نویسندگان و محققان ارجمند نیز بصورت پراکنده بحث عزت و عزت نفس و نقش آن در پرورش و تربیت افراد و نیز کارکرد آن در توانمندسازی منابع و نیروی انسانی اشاره‌های اجمالی شده اما به صورت روشن و منقح به موضوع پرداخته نشده و در مورد رابطه عزت نفس با پرورش و توانمندسازی منابع انسانی بحثی انجام نگردیده لذا تحقیق و پژوهش پیش‌رو ضمن مفهوم شناسی عزت نفس با رویکرد اسلامی، درباره کارکرد و نقش آن، در توانمندسازی، تربیت و پرورش منابع و نیروی انسانی بحث نموده و تلاش کرده تا با استفاده از منابع و معارف اسلامی، موضوع مورد نظر تحقیق را منقح نموده و رابطه بین عزت نفس و احساس ارزشمندی با توانمندسازی منابع انسانی را روشن نماید.

تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

عزت نفس در آیات و روایات

بحث عزت در قرآن کریم به صورت گسترده مطرح شده در قرآن کریم ماده (عز) ۱۱۶ مرتبه و کلمه (العزّة) ۱۰ مرتبه و واژه (عزیز) ۹۲ بار بکار رفته و همین‌طور مشتقات دیگر برای کلمه عزة مانند: اعز، اعزّة، تعز، الاعز، العزّة، العزیز، بعزّة، بعزیز،

تعزوره، عزیزا، عزیز، عزا، عزرتموهم، عزروه، فبعزتک، عزنی، فعضزنا، مکرر در آیات قرآن وارد شده و لغات شناسان زبان عرب در مورد معنی این ماده می نویسند: که اصل ماده عز در مقابل ذلت و خواری است. که هرکدام از این کلمات به گونه‌ای با معنای شکست ناپذیری و غلبه و صعوبت مرتبط می‌باشد بنابراین ماده عز و کلمات هم خانواده با این ماده در قرآن کریم به معنی همان غلبه و شکست ناپذیری است. (طریحی، ۱۳۷۵: ج ۴: ۲۵)، (قریشی، ۱۳۷۱: ج ۴: ۳۴۰)، (ابن منظور، ۱۴۱۴ق: ج ۵: ۳۷۴)، (فراهیدی، ۱۴۱۰ق: ج ۱: ۷۶). همانگونه که بحث مربوط به عزت و عزت‌مندی در آیات قرآنی به عنوان اولین منبع دینی ما فراوان وارد شده است در روایات اسلامی که در حقیقت تبیین و تفسیر آیات قرآنی و دومین منبع مهم و زلال معارف دینی مسلمانان است عزت به همان معنی قرآنی نیز در حد زیادی به آن پرداخته شده، ارزش و اهمیت آن را برای ما بیان داشته است.

مفهوم شناسی عزت نفس در منابع اسلامی و علوم انسانی

واژه عزت همانگونه که در ادبیات تحقیق و در معنای لغوی و اصطلاحی آن اشاره شد، به معنای شکست ناپذیری، محکم و استواری است که برابر تفسیر راغب در کتاب مفردات از ارض صلبه و زمین سخت و محکم و نفوذ ناپذیر گرفته شده و در کاربردهای قرآنی، حدیثی و معارف اسلامی به معنی مقتدر، صلابت، شکست ناپذیری، چیرگی و غلبه است که از شکست و مغلوب شدن مانع می‌شود.

بنابراین عزت نفس یعنی حالتی که موجب استواری، صلابت و ایستادگی می‌باشد. که محصول نوعی عملکرد در قلمرو دین در ارتباط با خدا و پایبندی به اصول و ارزش های اخلاقی و آراسته شدن به صفات نیکو و ارزشمند و دوری از بدی‌ها و رذائل اخلاقی است. (زارعی، ۱۳۸۸: ۵). که سبب پیدایش حالتی می‌گردد تا انسان در برابر هواهای نفسانی و ناپاکی‌ها و کارهای ناپسند خود را نگه دارد و جهت حیانتش را به سوی تکامل و تعالی و رشد قرار دهد. از طرفی کلمه عزت نفس که مترادف دیگر آن در قرآن کریم واژه کرامت است در ادبیات علوم انسانی بویژه ادبیات روان‌شناسی آنگونه که بیان شد.

نیز به معنای احساس ارزشمند بودن و مفیدبودن عنوان شده و نوعی باور و اعتقاد فرد به توانایی خود است که از مجموعه‌ی اعتقادات و احساساتی تشکیل می‌شود که فرد در مورد خود دارد و می‌توان از آن به عنوان درک و باور فردی نیز نام برد که درحقیقت نوعی احساس ارزشمندی و نگاه خودباورانه فرد نسبت به خویشتن، استعدادها و توانایی‌های خود می‌باشد، که برابر است با خودباروی واقعی. که در محیط کار و سازمان، نوعی نگرش و تلقی اعضاء و کارکنان نسبت به خود در محیط کار و سازمان بوده و حالتی است که انگیزش و رفتارهای کاری را تحت تأثیر جدی قرار می‌دهد.

زیرا کارکنان درباره خود قضاوت‌های دارند که برای سازمان دارای پیامدهای مهمی است. به بیان دیگر در یک نگرش کلی، عزت‌نفس ارزیابی کلی از ارزش هر فرد بوده و میزان آگاهی افراد از توانایی‌ها، اهمیت و ارزشمند بودن آن‌ها براساس تجربیات گذشته محسوب می‌شود. تحقیقات زیادی نشان داده است که این سیستم اعتقاد شخصی افراد دارای تبعات مهم سازمانی است. کارکنانی که دارای عزت‌نفس سازمانی بالا هستند، به‌طور متوسط، توانمندتر و اثربخش‌تر از کارکنانی و افرادی هستند که عزت‌نفس کمتری دارند. چرا که از رضایت شغلی بیشتری برخوردارند و کمتر به رهاکردن و ترک کار خود فکر می‌کنند و نیز در مورد خود و اطرافیان خود نگرش مساعدی دارند. و در اغلب موارد به طور داوطلبانه رفتارهای سازنده بیشتری دارند و برای ارتقاء عملکرد خود بیشتر فعالیت و تلاش می‌کنند. (اسماعیلی، ۱۳۹۴: ۶).

برابر این مفهوم شناسی و طبق این دیدگاه، فلسفه عزت نفس انسان، همان‌کانون توجه به‌خود و یا وجود انسان است. و عزت‌نفس در حقیقت و واقع مساوی است با پرورش و رشد شخصیت و استعدادهای درونی انسان، در جهت تعالی زندگی فردی و اجتماعی او، که نوعی احساس رضایت‌مندی و نگاه مثبت برای فرد نسبت به خودش ایجاد می‌کند، که این احساس و نگاه با نظر مثبت دیگران درباره آن فرد، و بازتاب نگرش دیگران در احساس خود فرد، همراه است که او را در تمام جهات فردی و اجتماعی زندگی، موفق، تأثیرگذار و توانمند می‌سازد و پرورش می‌دهد. (جابر ورزنده، ۱۳۸۸: ۱۵).

علامه طباطبایی رحمه الله نیز در تفسیر شریف المیزان در ذیل آیه «تَعَزُّ مِنْ تَشَاءٍ وَ تَذَلُّ مِنْ تَشَاءٍ» می‌فرمایند: عزت در یک شیء آن است که رسیدن به آن مشکل باشد، روی این اصل، چیزی را که وجودش کمیاب و نادر است عزیز الوجود گویند و همچنین در میان قومی که نمی‌توان به آن دست یافت و مغلوبش نمود عزیز القوم اطلاق می‌شود. نقطه مقابل آن ذلّ است که به غلبه آسان و سهل المنال گفته می‌شود اعم از آن که قهر و غلبه محقق و ثابت باشد یا مفروض.

در قرآن کریم، هم انسان، از آن جهت که وجودی از وجود خداوند دارد و نفخه‌ای از ذات پاک الهی در او دمیده شده است و گوهر وجودش به ذات باری تعالی بر می‌گردد.^۱ دارای عزت و ارزشمندی است، یعنی ارزش انسان در حقیقت به روح و جان ملکوتی او است نه به جسم مادی و بدن خاکی او، که این بخش از هستی آدمی به گل نست داده شده و تنها جنبه روحی و معنوی انسان است که به خداوند متعال منسوب گردیده است.^۲ بنابراین بحث عزت و عزتمندی در قرآن کریم به صورت گسترده مطرح شده و مفهوم عزت و عزت نفس از مفاهیم کلیدی قرآنی است. در آیاتی که به بحث عزت و کرامت اشاره نموده است چند مطلب اساسی مورد توجه و عنایت قرار گرفته در تعدادی از آیات قرآن کریم به این مطلب مهم پرداخته شده و ما را رهنمون می‌نماید که تمام عزت نزد خدا و سرچشمه اصلی عزت‌ها و منشأ آن تنها ذات پاک لایزال الهی است و خداوند متعال است که منبع عزت و عزتمندی می‌باشد. بنابراین اگر کسی به دنبال عزت و سربلندی باشد، برابر هدایت و راهنمایی قرآن کریم راهی ندارد جز آنکه به منبع عزت و عزتمندی که همان ذات باری تعالی است، رجوع نماید تا از جانب خداوند عزت به آن شخص عطا گردد.

۱. سوره حجر / آیه ۲۹.

۲. سوره ص / آیه ۷۱ و ۷۲.

کارکرد عزت نفس در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی

باتوجه به مفهوم‌شناسی عزت‌نفس یافته‌ای که در اینجا به آن رسیده و دست‌یافته‌ایم این است که: عزت نفس از دیدگاه قرآن و علوم انسانی خصوصاً روان‌شناسی به معنی واحدی است و در هر دو به مفهوم کمیابی، ارزشمندی، کارایی سودمندی و احترام به خود از جانب شخص و چیرگی و توانمندی می‌باشد. تنها فرق این دو حوزه درباره مفهوم عزت نفس در این است که در علوم انسانی خصوصاً روان‌شناسی بیشتر به امور مادی و محیطی توجه نموده و به آن جهت ناظر است اما در بینش قرآنی و اسلامی بیشتر در امور معنوی تجلی یافته است. وجود این خصیصه ذاتی و فطری به تعبیر قرآن کرامت و عزت نفس که از مشخصه‌های دیرپای شخصیت انسان است در افراد و منابع انسانی سازمان کارکرد و نقش جدی در قوی شدن روحیه و اراده آنان دارد که منجر به توانمندی افراد و منابع انسانی سازمان می‌شود.

زیرا شخصیت انسان با دارا بودن آن شکل می‌گیرد و درگام نهادن انسان به مسیر تعالی و سعادت و راه درست زندگی یاریگر و یاری‌رسان انسان می‌باشد که در حقیقت یک نیاز اساسی است که در همه ابعاد و سطوح زندگی انسان اثرگذار می‌باشد به گونه‌ای که اگر به این نیاز توجه نشود و مورد توجه و عنایت قرار نگیرد و یا ارضاء نشود نیازهای گسترده‌تری دیگری، مانند نیاز به پیشرفت، خلاقیت و درک استعدادهای ذاتی و بالقوه توسط افراد محدود و سخت می‌گردد و طبق تحقیقات دانشمندان و محققان، حتی یادگیری افراد دچار اختلال گردیده و توانایی مقابله با مشکلات روزمره زندگی و استرس‌ها را نیز از دست داده و ناتوان در تصمیم‌گیری و انجام وظایف می‌گردد. (قلی زاده، ۱۳۹۱ش: ۱۲۱-۱۲۸).

افرادی که عزت‌نفس آن‌ها خدشه‌دار گردد و آسیب ببینند، دچار افسردگی، حسادت، حقارت، خشم، کنیه و بزهکاری و ظاهر سازی‌های کاذب و همین‌طور اضطراب، احساس ضعف و ناتوانی، بروز رفتارهای غیرهنجاری اعتیاد سوء مصرف مواد مخدر، خلاف کاری و سرزنش کردن دیگران می‌شود. (قلی زاده، ۱۳۹۱: ۱۲۱-۱۲۸). از طرفی نیز حالت عزتمندی به عنوان یک ویژگی ارزشمند دورنی که در منابع دینی ما منشأ و

مبدأ اصلی آن را از خداوند متعال و سپس فرستادگان و رسولان خداوند و مومنین می داند و اهل ایمان را صاحب عزت و صلابت معرفی می نماید.

در افراد و اعضاء سازمان سبب احترام به خود و احساس ارزشمندی می شود و کرامت نفس را به دنبال دارد و در بیشتر موارد منجر به اصلاح رفتار، تربیت و سازندگی و تعهد افراد و منابع انسانی از درون می گردد، و می تواند بدون دخالت عوامل خارجی و بیرونی؛ منابع و نیروی انسانی را به انجام وظایف و تعهداتش متمایل سازد، خودکنترلی و خود مسئولیتی و نیز مسئولیت پذیری در آنها را تقویت و پرورش دهد. بنابراین بین عزت نفس و اعتقاد به ارزشمندی خود؛ به عنوان یک متغیر مستقل و پرورش و توانمندسازی منابع انسانی به عنوان یک متغیر غیر مستقل و وابسته، رابطه و اثرپذیری قابل توجهی وجود دارد. کارکرد و نقش عزت نفس و خودباوری و احساس ارزشمندی افراد در پرورش و توانمندسازی منابع انسانی قابل ملاحظه و مشهود بوده و عزت نفس کارکرد مثبت در پرورش و تربیت نیروی انسانی.

در نتیجه ارتقاء و بهبود توانمندی منابع انسانی ایفاء می نماید. به دلیل اینکه عزت و کرامت نفس و احساس ارزش و سودمندی در افراد جامعه و سازمان، به عنوان یک حالت درونی و نوعی ادراک و بازیابی عظمت و اهمیت فرد و بازگشت انسان به خویشتن خویش و آگاهی از استعدادها و توانمندی های ذاتی و توجه انسان به گوهر درونی وجودش و درک عظمت، شرافت، عزت و کرامت و ارزشمندی خود می باشد. در این حالت وقتی افراد و اعضاء جامعه و سازمان خود را مفید، ارزشمند و با کرامت بدانند و معتقد به توانایی ها و استعدادهای درونی خودش باشد، عظمت و کرامت خود را درک و فهم نماید و عزت نفسش بالا باشد، موجب خودباوری و اعتماد به نفس و پیدایش، اراده و روحیه قوی، محکم و متعالی در افراد انسان می گردد.

همچنین موجب می گردد که انسان از سلامت روانی بیشتر و آرامش درونی و شخصیت متعالی تر و سالم تر برخوردار و بهره مند باشد. در نتیجه افراد و اعضاء سازمان، انسان متعهد، سالم، وارسته و شایسته با رفتارهای بهنجار و مورد قبول می گردند. برعکس در صورتی که افراد و اشخاص جامعه و سازمان، در وجودشان احساس سودمندی و ارزش نکنند، عزت نفس و کرامت درونی آنها پایین و نازل باشند و به

ارزش وجودی و توانایی های ذاتی و درونی شان باور نداشته باشند و از خود بیگانه باشند و نسبت به خودشان همواره تصورات منفی نمایند و وجودشان را غیرمفید، کم ارزش و ناتوان بدانند، بیشتر به بیماری های روانی و شخصیتی و اختلالات درونی گرفتار می شوند و در دشواری ها و سختی های زندگی و در مقابل و ظایف و کارهای بزرگ تاب مقاومت و ایستادگی نداشته و از عهده آن برنخواهند آمد.

در نهایت به این نکته مهم باید توجه لازم را مبذول نمود که پی ریزی و شکل گیری جامعه سالم و پیشرو و نیز ایجاد سازمان های پویا و اثر بخش با منابع انسانی شایسته، کارا و اثربخش نیازمند این است که اعضای آن جامعه و سازمان از سلامت روانی و شخصیتی و روحیه قویتر و اراده محکم، برخوردار باشند و اعضای آن جامعه و سازمان را شخصیت های اثرگذار و ارزشمند تشکیل دهند.

نتیجه گیری

در جمع بندی از تحقیق به این نتیجه می رسیم که مفهوم عزت نفس همان احساس ارزشمندی، خودباوری، صلابت و شکست ناپذیری است که تقریباً وجه مشترک تعاریف مفهومی عزت نفس همان پذیرش خود و قدر دانستن و احترام به خود می باشد. طبق این مفهومی شناسی که برای عزت نفس در منابع اسلامی و منابع علوم انسانی خصوصاً علم روان شناسی انجام شد و از طرفی هم برای پرورش و توانمندسازی منابع انسانی و نیروی انسانی معانی و مفاهیم متعددی از جانب کارشناسان نقل نمودیم، می توان گفت سوال های پژوهش که تحقیق حاضر برای یافتن پاسخ به آن سوالات ترتیب داده شده بود، روشن می باشد زیرا در معنایابی و مفهوم شناسی از عزت نفس، جمع بندی و برداشت ما از مباحث مطرح این شد که عزت نفس برابر تعدادی از تعاریف محققان علوم اسلامی و علوم انسانی خصوصاً محققان علم

روان شناسی همان توانمندی و نوعی توانمندسازی است به این دلیل که عزت نفس و توانمندی هر دو از سنخ انگیزه درونی است که برون داد و خروجی هر دوی این حالت و انگیزه درونی، ایجاد و تقویت حس خودباوری و تفکر شکست ناپذیری در افراد و منابع انسانی می باشد. که بپذیرش این یافته مهم پاسخ به سوال دوم تحقیق که پرسش از

کارکرد و رابطه میان عزت نفس و توانمندسازی و پرورش منابع انسانی بود را نیز روشن می‌نماید، چرا که عزت نفس و توانمندسازی تقریباً از نظر مفهومی و پیامدها و نتایج شان، طبق بررسی دقیق و تحقیق محققان، مطابق هم هستند. بنابراین بین عزت نفس و توانمندسازی نه فقط رابطه محدود که حتی می‌توان ادعا کرد، رابطه این همسانی بین شان وجود دارد. در نتیجه عزت نفس بر پرورش و توانمندسازی منابع انسانی کارکرد و نقش جدی و مؤثر دارد که با افزایش عزت نفس توانمندی نیروی انسانی نیز افزایش می‌یابد. البته یادآوری این نکته خالی از لطف نیست که یافته‌های این تحقیق به نحوی از انحاء توسط برخی دیگری از پژوهش‌گرانی که درباره این موضوع تحقیق کرده نیز در برخی از ابعاد دیگر ثابت شده و تبیین گردیده است.

پیشنهادات

پیشنهادی که تحقیق حاضر برای پژوهش‌گران و محققان ارجمند در نظر دارد، مطرح نماید این است: با توجه به مفهوم شناسی‌ای که برای عزت نفس و توانمندسازی و نقش آن در پرورش و توانمندسازی در این تحقیق و برخی تحقیقات دیگر در باب این موضع انجام شده است و موضوع عزت نفس تا حدی از نظر مفهومی به صورت روشن تبیین و مفهوم شناسی گردیده و توسط تحقیقات توصیفی-تحلیلی بصورت کیفی و از جهت مفهومی، رابطه بین عزت نفس و پرورش و توانمندسازی تبیین گردیده است. جا دارد که پژوهش‌گران عزیز بعدی، این موضوع را توسط تحقیقات کمی نیز مورد بررسی و ارزیابی قرار دهند و به این طریق هرچه بیشتر ابعاد و زوایای تاریک این موضوع بیش از پیش روشن تر و در جهت استفاده برای توانمندسازی منابع انسانی سازمان و حتی توانمندسازی افراد و اعضای جامعه اسلامی جهت رشد و توسعه همه جانبه و فراگیر جامعه و مردم مورد استفاده و بهره برداری قرارگیرد. ان شاء الله، به امید آن روز!

منابع

الف: منابع فارسی

- ۱) قرآن کریم، ترجمه: فولادوند.
- ۲) نهج البلاغه، صبحی صالح، ترجمه: فیض الاسلام.
- ۳) ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴)، *لسان العرب*، بیروت، ناشر: انتشارات دارصادر، چاپ سوم.
- ۴) اسماعیلی، امیر عرب (۱۳۹۴)، *بررسی تاثیر ویژگی های شخصیتی و عزت نفس بر سازگاری فرد با سازمان شهرداری شاهرود*، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۵) آمدی، عبدالواحد (۱۳۶۶)، *تصنیف غرر الحکم و درر الکلم*، قم، ناشر: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول.
- ۶) بوزجانی، برزو فرهی (۱۳۸۵)، *توانمندسازی مدیران استراتژیک کشور با رویکرد مدیریت استراتژیک فرهنگی*، مجله مهندسی فرهنگی.
- ۷) پرکان، حسین (۱۳۹۱)، *پرورش خلاقیت در سازمان با نگاهی به متون اسلامی*، قم، ناشر: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول.
- ۸) جابروزرنه، علی رضا (۱۳۸۸)، *بررسی تحلیلی کرامت و عزت نفس در قرآن و روان شناسی*، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۹) حرانی، حسن بن شعبه (۱۴۰۴)، *تحف العقول*، قم، ناشر: انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیة.
- ۱۰) حسینی نجیب الله حاجی (۱۳۸۸)، *عوامل موثر بر شکل گیری و تقویت عزت نفس از دیدگاه اسلام*، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۱۱) دهخدا، علی اکبر، *لغت نامه دهخدا* (۱۳۷۲)، تهران، ناشر: انتشارات موسسه چاپ و نشر دانشگاه.
- ۱۲) دیوید وتن، وکیم اس. کمرون (۱۳۸۳)، *تواناسازی و تفویض اختیار*، ترجمه: بدرالدین اورعی یزدانی، تهران، ناشر: انتشارات موسسه تحقیقات و آموزش مدیریت، چاپ دوم.
- ۱۳) راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۱۲)، *المفردات فی غریب القرآن*، بیروت دمشق، ناشر: انتشارات دارالعلم دار الشامیه، چاپ اول.

- ۱۴) رضائیان، علی (۱۳۹۹)، *جزوه درس مبانی سازمان و مدیریت*، سال تحصیلی ۹۸-۹۹ ترم اول، گرد آورنده، محمد حسین حجتی.
- ۱۵) زارعی، زهرا (۱۳۸۸)، *بررسی عزت نفس و آثار تربیتی آن*، از دیدگاه قرآن کریم، بر اساس تفسیر المیزان، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۱۶) سعادت، اسفندیار (۱۳۸۶)، *مدیریت منابع انسانی*، تهران، ناشر: انتشارات سمت، چاپ سیزدهم.
- ۱۷) شجاعی، محمدصادق (۱۳۸۷)، *راهی بسوی حرمت خود و سلامت روان*، قم، ناشر: انتشارات موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
- ۱۸) شعیری، محمدبن محمد (بی تا)، *جامع الاخبار (لشعیری)*، نجف اشرف، ناشر: مطبعه حیدریه، چاپ اول.
- ۱۹) طباطبایی، محمدحسین (۱۴۱۷)، *المیزان فی تفسیر القرآن*، قم، ناشر: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ پنجم.
- ۲۰) طبرسی فضل بن حسن (۱۳۷۲)، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، تهران، ناشر: انتشارات ناصر خسرو، چاپ سوم.
- ۲۱) طریحی، فخر الدین (۱۳۷۵)، *مجمع البحرین*، تهران، ناشر: کتابفروشی مرتضوی، چاپ سوم.
- ۲۲) عمید، حسن، (۱۳۸۶)، *فرهنگ عمید دو جلدی*، تهران، ناشر: انتشارات امیر کبیر، چاپ بیست هشتم.
- ۲۳) فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۱۰)، *کتاب العین*، قم، ناشر: انتشارات هجرت، چاپ دوم.
- ۲۴) قرشی، سید علی اکبر (۱۳۷۱)، *قاموس قرآن*، تهران، ناشر: دار الکتب الإسلامیه، چاپ ششم.
- ۲۵) قلی زاده، حسین (۱۳۹۱)، *تحلیل روان شناختی واقع بینی، عزت نفس و طنز و شوخ طبعی در گلستان*، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۲۶) گلن آر. اسکیرالدی (۱۳۹۳)، *عزت نفس (راهنمای عملی)*، ترجمه: اصغر فروغ الدین عدل و نوشین شاکری، تهران، ناشر: انتشارات نشر روان، چاپ دوم، تابستان.
- ۲۷) گنجی، حمزه (۱۳۷۶)، *بهداشت روانی*، تهران، ناشر: انتشارات ارسباران.

۲۸) لیندن فیلدگلد (۱۳۸۶)، چگونه خود را باور کنیم؟، (گام هایی در تقویت حس ارزشمندی و درمان زخم های احساسی، ترجمه لاله دهقانی، تهران، ناشر: انتشارات جوانه رشد، چاپ دوم.

۲۹) ماتیو مک کی، پاتریک فینینگ (۱۳۸۷)، رشد و افزایش عزت نفس، ترجمه: مهناز شهرآرای، تهران، ناشر: انتشارات آسیم، چاپ اول.

۳۰) معین محمد، فرهنگ فارسی معین، واژه عزت نفس.

۳۱) مهربابی، امیرحمزه، (۱۳۹۳)، توانمندسازی منابع انسانی در نظام ارزشی اسلام، قم، ناشر: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول.

۳۲) ناتانیل براندن (۱۳۸۸)، روان شناسی حرمت نفس، ترجمه: جمال هاشمی، تهران، ناشر: انتشارات شرکت سهامی انتشار، چاپ چهارم.

۳۳) ناصر مکارم شیرازی (۱۳۷۴)، تفسیر نمونه، تهران، ناشر: انتشارات دار الکتب الاسلامیه، چاپ اول.

۳۴) نوری، حسین بن محمدتقی، (۱۴۰۸)، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، ناشر: مؤسسه آل البيت (ع)، چاپ اول.

منابع انگلیسی

۱. Gordon Judith (۱۹۹۱) A Diagnostic Approach to Organization Behavior Third Edition USA.
۲. Robbins M. D. Crino & L. D. Fredendall (۲۰۰۲) An Integrative Model of the Empowerment Process Human Resource Management Review no ۱۲.